Menyhért Anna, Elmondani az elmondhatatlant. Trauma és irodalom
Budapest, Anonymus·Ráció, 2008.

Menyhért Anna

„Amit mi mondunk, az a te szavad”[1]
Munkás, paraszt, értelmiség munkaverseny lázában ég! Agitatív antológiaköltészet Magyarországon 1945–1956

Sok új ház, mint kislányok sora:
piros kendő, habfehér ruha:
s ha felgyúlnak esti villanyok
rajtuk arany-koszorú ragyog.[2]

Legelső nyilvános irodalomértelmezői szereplésem és sikerélményem ezekhez a sorokhoz fűződik. Az óvodában versolvasás volt, és egyedül én tudtam elmagyarázni, hogyan is lehet a házakat a kislányokhoz hasonlítani, mit jelent ebben a képben a piros, a fehér meg az arany, a kendő, a ruha meg a koszorú. Lapozgattam ezt a kötetet, és egyszercsak, ahogy megláttam ezt a Weöres Sándor-verset, eszembe jutott ez az eset. Nagyon izgultam akkor, emlékszem. A vers címét *(Épül az ország)* és a második versszakát:

Országszerte sok új gyár dörög,
mint száz legény-csizma dübörög,
tág világba, jövendőbe lép.
Buzgón épít jobb hazát a nép

viszont teljesen elfelejtettem, s az is újdonságként ért, mennyire hagyományos nemi-társadalmi modellt közvetít: piros-fehér-arany, békés kislányok otthon, dörgő-dübörgő, csizmás legények a munkában. A kettőből összeáll a nép, a jövendő meg az építés.

L. Simon László a kötet utószavában elmondja, gyermekversekből is válogatott (forrása az 1954-es *Óvodások verseskönyve* volt), „jelezve azt, hogy már óvodás korban megkezdődött az ideológiai nevelés”.[3] Irodalomértelmezői tevékenységem tehát ideológiai nevelésemmel párhuzamosan kezdődött (bár az *Óvodások verseskönyvé*nek utódjában, az 1972-ben megjelent *Cini-cini muzsiká*ban az L. Simon által kiválasztott versek közül már csak az

említett *Épül az ország* szerepel – azt viszont, a szerkesztők, T. Aszódi Éva és Tótfalusi István javaslatának megfelelően, különböző óvodai ünnepeinken szavalhatjuk: április 4-én, május 1-jén, az Alkotmány ünnepén és november 7-én), mint ahogy nyilván sok más tevékenységem is. Ez a vers az antológia más darabjaihoz képest nagyon szelíd (emiatt szerepelhet még az 1972-es kötetben is), de, mint személyes példámból is kiderült, társadalom- és családképre vonatkozó üzenete, ha latens módon is, de egész biztosan mélyen beépült a gondolkodásunkba; ezért is kifejezetten üdvözlendő ennek az antológiának a megjelenése.

A *Munkás, paraszt, értelmiség munkaverseny lázában ég!* nyolcvannégy szerző 1945 és 1956 között írt politikai-udvari agitatív költeményeit tartalmazza, tizenkét fejezetbe rendezve. A szerzők között vannak ismert költők, prózaírók, műfordítók (Benjámin László, Csoóri Sándor, Devecseri Gábor, Eörsi István, Fazekas Anna, Hajnal Anna, Juhász Ferenc, Kuczka Péter, Lányi Sarolta, Nagy László, Simon István, Somlyó György, Vészi Endre, Zelk Zoltán), más műfajból ismerős szerzők (Ancsel Éva, Bóka László, Gellért Oszkár, Komjáthy István), és mára feledésbe merült, úgy tűnik, kifejezetten erre a műfajra szakosodott versgyártók (Aczél Tamás, Hegedüs Zoltán, Kónya Lajos, Lukács Imre, Szüdi György, hogy csak a legtöbb szöveggel szereplőket említsem). A fejezetek tematikus koncepcióját az utószóban a szerkesztő ismerteti, eszerint ez első fejezetbe kerültek a háború végéről és az új politikai rendszerre való átállásról, a másodikba a kommunista pártról, a harmadikba a tervgazdálkodásról, az iparról és a mezőgazdaságról, a negyedikbe a kultúra és az irodalom funkciójáról szóló versek, az ötödikben találhatók a Sztálin-himnuszok, a hatodikban a Sztálint gyászoló művek, a hetedik fejezet a Rákosihoz/ról éneklő költeményeket sorakoztatja fel, míg a nyolcadik az egyéb vezéreket (Lenin, Beloiannisz, Dimitrov), a baráti országokat dicsőítő, illetve az ellenséget (Tito) durván szidalmazó darabokat. A Vörös Hadseregről és a szocialista katona feladatairól olvashatunk a kilencedik fejezetben, a békeharcról a tizedikben, a tizenegyedikben találhatók a gyermekversek, míg a tizenkettedikben a humoros-ironikus szövegek (ez utóbbi kategóriát mindösszesen két vers alkotja).

A négyszázhúsz oldalnyi versanyag olvasása a kötet közepe felé fásultságba vagy kényszeredett nevetgélésbe torkollik: egy idő után

a szövegek már nem adnak új információt, sem tartalmi, sem poétikai tekintetben: a témák változnak, de az attitűd és a poétikai megoldások nem. Bár a tematikus elrendezésnek sem sikerül kiküszöbölni az egyhangúságot, de éppen ennek révén, az olvasás időbeliségére támaszkodva a kötet képes érzékeltetni azt a folyamatot, ahogyan a kialakuló ideológia felülírja és kitörli a korábbi gondolkodásmódot, s ebben önigazolást találva áthatja a gondolkodás szerkezetét, a kultúra önképét, és a megszólalásnak csak egyetlen módozatát teszi lehetségessé.

> Csiszolni a dolgozók tudatát,
> s hogy megváltozzék tőlük a világ
> harcba indulnak a könyvezredek.
> (…)
> Végignézek jó könyvek harci rendjén,
> fegyverük tiszta, csillog kardvasuk,
> a paripák nyihognak és kapálnak,
> a parancsot várják: „induljatok!"
> Harcba a rossz, bogáncs-szokások ellen,
> tunyaság várát porrá rontani.
> S az embert a kommunista jövőnek,
> önnön-magának meghódítani.
>
> Kuczka Péter: *Könyvnapi induló*[4]

Ebből a szempontból olvasva a kötetet, a legérdekesebbek az első két fejezetnek az átalakulás fázisát tetten érhetővé tevő versei. A további fejezetek verseivel ellentétben, amelyek, ha csak a szövegükre figyelünk, s főleg ebben a mennyiségben, sokszor nevetségesek, az első fejezetek darabjai közül a jobban sikerültek ijesztőek, akkor is, ha próbálunk elvonatkoztatni attól, amit a keletkezésük körülményeiről, a korszakról, esetleg az adott szerzők pályájáról, személyes motivációjáról tudunk. Logikájuk magabiztos, agymosási technikájuk kifinomult, hatásosak – nem véletlen, hogy szerzőik, például Somlyó György, Vészi Endre, Zelk Zoltán a költészet, az irodalom más területein is érdemleges teljesítménnyel rendelkeznek, s hozzátehetjük, ebből is kiderül, hogy nekik, az írástudóknak a legnagyobb a felelősségük – és ez éppen a nevetséges szövegekből látszik igazán: ez utóbbiak ugyanis csak azt szajkózzák, illetve azt a technikát alkalmazzák, amit a komolyabb daraboktól eltanultak.

Menyhért Anna, Elmondani az elmondhatatlant. Trauma és irodalom
Budapest, Anonymus·Ráció, 2008.

Sokszor olvashatunk primitív, frázisokat halmozó, zavaros gondolatmeneteket:

A sok szavazat nagy bálákba gyűlve
Összetapad,
Remegő, meghatott ajkam már
Nem lel szavakat
És mint lavina hegyoromról
A súlyos bálákká tapadt szavazat
A burzsoá csatlósok fejére
Dörgő robajjal szakad!
Sebők Éva: *Plakát*[5]

Gyakori a kirekesztő, ellenséges, harcias attitűd:

Erősödünk. Hadd fájjon
azoknak nyugaton
hogy életünk e tájon
csak szépül (…)
Kónya Lajos: *Levelek a szanatóriumból*[6]

Csatahely, harctér ez a ház is.
Falára felírta a Párt:
kit gyárból, kastélyból kiűztünk
könyvekben se leljen hazát!
Rákos Sándor: *Kultúrotthon avatására*[7]

A fantomszerű, belülről fenyegető ellenség elleni szorongást keltő bujtogatás:

Nincs irgalom! Álljuk tovább
a tőke ostromát
s építsük, védjük a magyar
nép szabad otthonát!
Az ellenség köztünk lapul –
Benjámin László: *A nép kiált velem*[8]

A túlzó, túlhevített, örömünnepi retorika, ami groteszk hatást kelt, hiszen mindennapi, csekély jelentőségű eseményekhez, például egy áruház megnyitásához vagy az ötéves tervhez kapcsolódik:

Láttam a tengert.
Sziklákon zajongott.

Menyhért Anna, Elmondani az elmondhatatlant. Trauma és irodalom
Budapest, Anonymus·Ráció, 2008.

De mindaz semmi!
Zajlóbb itt a nép!
Tóth Gyula: *Állami Áruház*[9]

Hány széllel zengtek versenyt ők
a nagy Forradalom
óta hány győztes fergeteg
süvöltött ajkukon.

(…)

Nem kell nekünk a kábulat
többé, nem kell a rum,
ha fegyverrel kezünkben kell
győznünk a háborún,

ha életünket adva kell
jövőnk megvédeni –:
fűtnek e szolidaritás
forró kortyai.

Most kezdjük érezni izét,
de máris szárnyat ad,
hogy öt évet repüljünk át
négy év alatt.
Somlyó György: A *Komszomol Ujpesten*[10]

A mitológiai, mesei elemek zavaros képekben való használata és a felnagyítás:

Megfogja a szovjet ember
marka az eget,
kicsap medréből a tenger,
a hegy megreped,
Kujbisevnél város szökken,
s millió motor
zendül duzzadó örömben (…)
Asztalos Sándor: *Őt dicsérjétek!*[11]

A Rákosiról szóló költeményekben általános Rákosi apaként való szerepeltetése, a patetikusan könnyes hangnem, amelynek csúcspontja a koreai árva kislány története:

Éjszaka álmodik a csendben
Kan-Gün-Hi, csöpp leány:
ágyához lép Rákosi Mátyás,
végigsimít haján,
betakargatja, (zúg a szél kinn),
nyujtja át a babát,
s mesélni kezd az ágya szélén,
besüt a holdvilág:
…a messzeségben rohamoznak
hömpölygő katonák…
…a hajnalt zúgják a munkások
földrészeken is át…
…százmilliók kiáltják: Béke!
s visszhangozzák a fák…

Kan-Gün-Hi boldog… s Ő… az ágya szélén
megcsókolja sárga kis homlokát.
Örvös Lajos: *Kan-Gün-Hi éjszakája*[12]

Aczél Tamás *Az első szóról* című verse Rákosit olyan magasságokba emeli, ahol már ki sem kell mondani a nevét: egyszerűen „Ő"-ként szerepelteti, akinek hangja a nemzet kórusává alakul:

Mert most már nemcsak Ő beszél helyettük –
egy egész nemzet mondja véle együtt,
egy nemzet mondja véle boldogan –
micsoda kórussá lett az a hang![13]

Jellemző a Rákosi körüli költői versengés, a szerzők egymást túlszárnyalva igyekeznek szebben-költőiebben kifejezni Rákosi nagyságát és saját érzelmeiket. Az egyik dobogós:

Ha megállítanád egy percre a tavaszt,
hogy elébe hordd feslő virágait,
– mintha rengeteg erdők zúgnák, hogy örök,
ki virágba bontotta a nép álmait.

Ha felgyújtanád, égő pirosba vonva,
szíve lángjaival, a fél eget,
– mintha a kelő Nap sugarába borítja
szép hajnalon a termőföldeket…
Hegedüs Zoltán: *Úgy köszöntsd Őt*[14]

A szövegformálásra máshol is jellemző a költőiség igénye, a „költői eszközök" halmozott előfordulása, a versek fő témáját sokszor előzi meg „költői" – természeti képekben gazdag – felvezetés, közkedveltek az alliterációk:

> Harcos lét vár az utánadjövőkre,
> de győzelem. És envérükbe fúlnak
> halottrabló hiénái a múltnak.
> Lányi Sarolta: *Látomások*[15]

> Bűvöletes Bölcsőhegy, boldog
> barangolásom vidéke vagy végre!
> A lóversenyistállók gőgös ura:
> a pöffetegként pöffeszkedő Dréher
> sörgyáros »őméltósága« tilalmazott
> cézári birtoka voltál a multban s most
> újra a mienk, végre mindenkié vagy;
> Berda József: *Bölcsőhegyi kiáltás*[16]

– és mindenütt megnyilvánul a nagyon rossz rímeket (munkaverseny–versem, árulók–vaskohók,[17] lobog–harcosok[18]) produkáló rímelési kényszer. Ahogy Buda Attila a kötetet bevezető tanulmányában jelzi is, a rímelési „technika" alapja az volt, hogy a korszak fontos fogalmaihoz, szavaihoz kellett párt találni.[19] Előfordulnak furcsán kétértelmű, esetenként éppen ellentétes jelentést sugalló hasonlatok is:

> ahogy a kés szól az anya kezében,
> ha gyerekének szeli a karéjt:
> úgy szól most hozzánk új, nagy Alkotmányunk
> Jog és Törvény, mit mindenki megért!
> Zelk Zoltán: *Oly egyszerű*[20]

Bizonyos technikák és elemek azonban a fentieknél közvetlenebb kapcsolatban állnak a gondolkodásszerkezet és a kultúra újraformálásával: ilyen a versekben szereplő alakok – a fontos kisemberek – néven nevezése, megörökítése:

> itt egy pásztor, Kocsis József nevű,
> ott Bolgár Juli, betonszerelő –
> Aczél Tamás: *Az első szóró* [21]

Ennek koncepcionális hátterét Szüdi György meg is világítja:

> Borsos Rózsi, Rezi Károly! A hősök
> hitéből sarjadt, épül a jelen –
> Lenin pártjának minden katonáját
> nevén szólítja a történelem.
> *Leninhez méltón*[22]

Ilyen a párt céljainak a családi életben való megjelenése is:

> Gondos anya ő, most tanulja
> Sztálin elvtársnak életét…
> kicsiny fiát, ha ölben tartja
> a szovjetekről mond mesét.
> Szüdi György: *Varázslók és óriások*[23]

Az ötéves tervekkel összefonódó társadalmi munkamegosztás következtében a költő szerepe is biztos és értékes, a költői küldetéstudat feloldja a szerzők esetleges identitásbeli dilemmáit: nem láttam még egy kötetben ennyiszer a „költő vagyok" kijelentést szerepelni:

> Én költő vagyok – olyan, ki
> énekre vált fel tetteket:
> csak egy hang, mely ha nem is talmi,
> de nem is a legércesebb.
>
> (…)
>
> A vers csak szó – terajtad áll, hogy
> fészkéből felszálljon a tett,
> s berepüljön egy új világot:
> váltsd tettre ezt az éneket!"
> Somlyó György: *Az Ötéves Terv elé* [24]

> Költő vagyok!
> Én nem kiálthatok
> elfúló hangon, megbicsakló nyelvvel,
> kell, hogy szavam jövendő századok
> egekig nyúló hegye visszaverje.
> Kuczka Péter: *Róla, Aki a világnak kovácsa*[25]

Menyhért Anna, Elmondani az elmondhatatlant. Trauma és irodalom
Budapest, Anonymus·Ráció, 2008.

költő vagyok, nem utolsó a sorban:
méltó, hogy az igazak tetteit
a világ színe előtt felsoroljam.
Benjámin László: *Ha Rákosi szól*[26]

A test és a természet poétikai funkciójának átértékelődése pedig az egész folyamat mélyebb, a – költői – nyelvre gyakorolt hatását is megmutatja: az emberi test különböző képekben, metaforákban a párt testévé válik:

A Csillag-börtön
odvas, rossz zugában
s mégis, a munkásosztály mellkasában
vert, dobogott akkor a Párt szive!
Zelk Zoltán: *Öt év*[27]

Még egy lépéssel tovább pedig az emberi testhez hasonlított, megszemélyesített párt eme tulajdonságait az ezáltal az „ő" szerves részeként, illetve alkotásaként elképzelhető épületekre, hidakra is képes átvinni:

Szép hidaink újra kinőtt
ívén az Ő izma feszül meg.
Simai Mihály: *A Párt*[28]

Ezt az a metaforikus metamorfózis-képzet teszi lehetővé, amelynek értelmében a magyar kulturális emlékezet ölt újra testet a pártban, a párt által uralt magyar földben, illetve a forradalomban:

Boldog talaj, Dózsa szívével gazdag,
melyből a holnap erdeje kinő!
Zelk Zoltán: *Oly egyszerű*[29]

Dózsa fölfalt teste,
Petőfi verse,
Táncsics hite, Kossuth égő szava,
minden, ami e tájon ezer évig
igaz szándék, hű remény parazsa,
nagy Október forró leheletében
lobbant ujra, hogy győzhetetlen éljen!
Zelk Zoltán: *A hűség és a hála éneke*[30]

Menyhért Anna, Elmondani az elmondhatatlant. Trauma és irodalom
Budapest, Anonymus·Ráció, 2008.

A pártszimbolika más helyeken átveszi a természeti szimbolika funkcióját és helyét:

> Az alkonyatban a külvároson át
> robogunk a trambusszal. – Gabi
> gyermekkora fölött szelíden lebegnek
> az élüzemek ötágú csillagai…
>
> Hegedüs Zoltán: *A 200. trambusz*[31]

Bizonyos versekben pedig – képtechnikailag kifejezetten érdekes megoldások révén – a természet és a test a második helyre kerül, hasonlítóból hasonlítottá válik:

> Esik eső, úgy kopácsol
> a tetőkön, mint az ácsok,
> mintha kalapács a szegre:
> úgy hallatszik minden cseppje.
>
> Szél ha zúgatja a fákat,
> úgy lihegnek fönn az ágak,
> tikkadt termében a nyárnak,
> mint a gépek, úgy zihálnak.
>
> Zelk Zoltán: *Teremtés*[32]

Ezáltal a gépesített vas-acél országot mozgató párt ereje a nyelv retorikai dimenziójában materializálódik. E vers utolsó versszaka:

> És a költő mozdulatlan
> áll, csak áll dús ámulatban:
> mint a teremtés tanúja,
> ki e tájat most tanulja…

elárulja azt a gondolkodásformáló tudatosságot, amely Zelk több más versében is megfigyelhető: Zelk szándékosan sajátítja ki az ideológia céljaira a magyar történelmet, a történelem nagyjait, valamint a lírai nyelv emlékezetén keresztül a nyelvet:

> Érzed, ugye, ízét és melegét,
> mikéntha mondod: „erdő", „rét", „parázs",
> úgy mondod eme másik anyanyelv
> szavát: „elvtárs", „tovaris", „kamerád"!

Menyhért Anna, Elmondani az elmondhatatlant. Trauma és irodalom
Budapest, Anonymus·Ráció, 2008.

Mert emlékezz csak, nem épp úgy fakadt,
oly igaz földből, igaz gyökeren,
oly igaz száron, igaz szirmokat
József Attilánk versének gyepén
az „elvtárs", mint a „lágy", az „ág", a „nyár",
s a hulló „setét eperlevelek"?

Ezt hallom én[33]

A mai olvasó számára, a múlt ismeretében, világos, hogy milyen veszélyeket jelentett ezeknek a jól megírt szövegeknek a gátlástalan árukapcsoló módszere. Az ideológia ereje éppen azért átütő itt, mert a kulturális emlékezet egy adott célra való kisajátítása olyan más körülmények között is termékenynek mondható, kontextualizáló költői szövegszervező eljárások által megy végbe, amelyek a mai napig éreztetik hatásukat a költői nyelvben, vagy amelyek éppen az elmúlt évtizedeknek az idézeteket szabadon kezelő eljárásaiban köszönnek vissza.

Míg Zelk esetében azt mondhatjuk, a felcsillanó költői teljesítmény az ideológia eszközévé válik, Vészi Endre az, akinél a komoly meggyőződés komor egyoldalúsága és ennek káros hatásai – nyelvi befolyásoló ereje – tiszta formában láthatók. *Budapest* című versében a fentiekben felsorolt ideológiai elemek legtöbbje megtalálható, s mindennek, ami a versben előfordul, mögöttes értelme van: nem konkrét kupolákról olvashatunk, hanem a török elnyomás szimbólumairól, amelyekkel összehasonlítva a jelen pozitívumai még élesebbé válnak. Ez a felidéző, érzelmekre ható technika az alig észrevehető elmozdulás, a csúsztatás táptalaja, ahol a homályosan, de azért ismerősnek tűnően felidézett elemek – például ismét csak a József Attila-versek – könnyen átértelmezhetők, s így a közös tudás, vagyis a közös álláspont érzetét keltik:

Ahol a multban kocsmák odva
nyelte a szűkös hetibért,
s a tőke hintett híg malasztot,
s hetenkint egyszer húst is mért,
ahol penész és láz, betegség
hímzett a falra képeket,
s ahol a rongyból tákolt kunyhók
pettyeztek elnyűtt réteket

Menyhért Anna, Elmondani az elmondhatatlant. Trauma és irodalom
Budapest, Anonymus·Ráció, 2008.

ott most a rend s a jólét fénye
munkásklub, könyvtár és Közért,
kis, üde parkok, lakóházak
színes derűje száll felénk.[34]

Az idézetek gátlástalan, kajánnak ható (sőt, ha nem túlzás ezt a szót használni, pofátlan) használatára Somlyó Györgynél akad néhány példa:

Csak egy körúti bérház, fele rom még
(…)
Mégis boldogan mondom ki előtte,
hogy szép s maradandó műalkotás,
ha felnézek az új neon betűkre:
20. sz. Állami Áruház.
Mert benne törik meg a tőke útja,
mely „megtörte törékeny termetét"
József Attila anyjának – s e földön
minden anyának minden gyermekét.
A vas, a selyem és a tiszta szó[35]

Bár Somlyó egy-egy sorának olvastán olykor az a gyanú ébred az emberben, hogy a szerző csúfot űz a korabeli olvasóból, amikor az április szeszélyességéhez, „világtépő, kalandor önkényéhez" hasonlítja a nyugati országok által rólunk irigykedve kialakított képet (*Április*[36]), vagy amikor a

mert a nép most már soha többé
el nem veszti, mit megtalált

sorokat követő felsorolásban a munka, a tudás, a szabadság, a kommunizmus, a szolidaritás, a béke mellett a diktatúra is szerepel, mint amely

úgy ível
biztos jövőnkbe, mint a híd
A Sztálin-téren[37]

Ez az a vers egyébként, amely explicite ki is mondja, mi történik a költészetben (is):

új tudatot honosítunk.[38]

Menyhért Anna, Elmondani az elmondhatatlant. Trauma és irodalom
Budapest, Anonymus·Ráció, 2008.

Ha netalán szándékosak is Somlyónál ezek a félreütések, az antológia – vagyis az általa reprezentált korszak – kontextusában igen csak keveset nyomnak a latban. Különösen például azokkal a versekkel együtt olvasva, amelyeknek meggyőződéses és jóindulatot, biztatást sugalló szavai retrospektíve kifejezetten félelmetesnek tűnnek, és amelyek másfelől mintha éppen a Somlyóhoz hasonló szerzőkről vagy szerzőkhöz szólnának:

> Ki mivelünk jön, elvtárs, oda-ér,
> mienk az út, elvtárs, mienk a cél,
> aki velünk él, elvtárs, csak az él.
> (…)
> Csak mink vagyunk, csak mink, akikben él
> a kezdet és az ösvény és a cél.
> Az nincs, hogy minket meg ne értenél.
>
> Amit mi mondunk, az a te szavad,
> ha el nem is gondoltad még magad;
> az nem lehet, hogy lelked megtagadd.
>
> Gábor Andor: *Csendes beszélgetés az elvtárssal*[39]

– illetve azokkal az egyszerűbb gondolatvilágú versekkel találkozva, amelyekben problémátlanul sorjáznak a Dózsa–Kossuth–Petőfi–József Attila „vonalat" Sztálinnal és Rákosival összekapcsoló gondolatok, vagy amelyekből az derül ki, hogy annak következtében, hogy a másfajta gondolkodás lehetetlenné válik, a nyelvben – tehát a kultúrában, az identitásokban – is erőszakolt változások történnek. Ilyen például Horváth István *Telefont szerelnek* című költeménye, amelynek hangneméből:

> A grófi kastélyba
> telefont szerelnek.
> Munkások léptétől
> döngenek a termek[40]

– azonnal érezhető, hogy a telefon itt már nem a grófi családé lesz (ezt a szöveg utóbb ki is mondja: „miénk a grófi-ház"), hogy itt a hódító beszél, s hogy annak a hangsúlyozása, hogy a telefont éppen a grófi épületbe helyezik, szimbolikus, amennyiben azt jelzi, az új rendszerben a dolgok és attribútumaik elkerülhetetlenül új jelentést kapnak.

Személyes olvasói élményemben pedig óhatatlanul összekapcsolódik ez a léptektől döngő terem Weöres jövőt építő, dübörgő csizmás legényeivel – a verseket végigolvasva nehéz lenne fenntartások nélkül elfogadni Buda Attilának a kötet olvasására vonatkozó javaslatát, a filológus személytelen, érintetlen, nem értelmező és nem állásfoglaló, „a türelem (…), a pontos, szigorú és részrehajlás nélküli megnevezés”[41] címszavaival jellemezhető álláspontját, mely az efféle kapcsolódások létrehozása, s az így lehetségessé váló múlt- és önértelmezés helyett a szövegeknek a jelentől való elhatárolását jelenti.

JEGYZETEK

1 GÁBOR Andor: *Csendes beszélgetés az elvtárssal*. In: *Munkás, paraszt, értelmiség munkaverseny lázában ég! Agitatív antológiaköltészet Magyarországon 1945–1956*. Válogatta és szerkesztette L. SIMON László, Bp.: Korona, 2002. 111.
2 Uo. 397.
3 Uo. 422.
4 Uo. 192.
5 Uo. 108.
6 Uo. 121.
7 Uo. 197.
8 Uo. 104.
9 Uo. 157.
10 Uo. 96., 97–98.
11 Uo. 235.
12 Uo. 319.
13 Uo. 311.
14 Uo. 316.
15 Uo. 94.
16 Uo. 38.
17 LUKÁCS Imre: *Vörös csillag arany kalásszal*. Uo. 70.
18 VASVÁRI István: *Hála*. Uo. 73.
19 BUDA Attila: A *vas és az acél országa*. In: Uo. 5–27. Itt: 21.
20 Uo. 95.
21 Uo. 310.
22 Uo. 110.
23 Uo. 165.
24 Uo. 117., 119.
25 Uo. 208.
26 Uo. 321.
27 Uo. 66.
28 Uo. 96.
29 Uo. 95.
30 Uo. 220.
31 Uo. 144.
32 Uo. 145.
33 Uo. 106.
34 Uo. 40.
35 Uo. 53., 54.
36 Uo. 100.
37 Uo. 52.
38 Uo. 51.
39 Uo. 111.
40 Uo. 149.
41 Uo. 5.